

Ruostepääskyjä

Itä-Aasiasta – jo kaksi havaintoa Suomesta

Ruostepääskyä on perinteisesti pidetty eteläisenä harhailijana, mutta osa Pohjois-Euroopan ruostepääskyistä voikin olla itäaasialaista alkuperää. Suomen ruostepääskyt seulottiin rariteettikomiteassa uudelleen.

Rufulan punaruskea niskavyö on täydellinen ilman itäisille alalajeille tyypillistä tummaa tai viiruista keskiosaa, joka katkaisee yhtenäisen niskavyön. Eilat, Israel 3.4.2012. HANNU HUHTINEN

Rufulan yläperälaikku on selvästi viiruton ja kaksivärinen: selän puolella syvän punaruskea ja pyrstön puolella kermanvalkea. Eilat, Israel 3.4.2012. HANNU HUHTINEN

Rufulan vatsapuolen pohjaväri on tyyppillisesti kermanvalkea, jopa hieman oranssin sävyinen, ja joillain yksilöillä voi olla rinnassa ja kurkussa viirutusta, joka ei maastossa kuitenkaan välttämättä erotu. Päässä on selvästi punaruskeaa väriä otsassa sekä silmäkulmajuovan alueella. Tämän yksilön ohjasalue on tyyppillisen rufulan ohjasaluetta tummempi. Eilat, Israel 18.3.2013. MARKUS LAMPINEN

Palearktisella alueella pesii kolme ruostepääskyn alalajia, jotka ovat pitkän matkan muuttolintuja. Läntisin alalaji *Cecropis daurica rufula* pesii Etelä-Euroopassa, Pohjois-Afrikassa ja Vähä-Aasiassa, *C. d. daurica* Etelä-Siperiassa ja Aasiassa ja alalaji *C. d. japonica* puolestaan Itä-Aasiassa. Muut Etelä-Aasiassa ja Afrikassa pesivät alalajit ovat pukutuntomerkeiltään samankaltaisia, mutta lyhyen matkan muuttajina ja levinneisyytensä vuoksi niiden harhautuminen Eurooppaan on erittäin epätodennäköistä. Palearktisten alalajien talvehtimisalueet kohtaavat eteläisten taksonien kanssa siten, että *rufula* talvehtii Saharan eteläpuolisessa Afrikassa ja *daurica* Kaakkois-Aasiassa, kun taas *japonican* talvehtimisalueet ulottuvat etelässä Indonesiaan ja pohjoisimpaan Australiaan.

Tältä näyttävät eurooppalaiset ruostepääskyt...

Itäistä alkuperää olevat ruostepääskyt voidaan erottaa eurooppalaisista ulkonäön perusteella.

Vanhan *rufula*-alalajin yksilön vatsapuoli on värisävyiltään vaalean oranssi ja usein täysin viiruton, vaikka joskus heikkoa viirutusta voikin olla havaittavissa. Tumman silmän ja tummahkon ohjaksen ympärillä *rufulan* naama vaikuttaa kokonaisuudessaan melko vaalealta siten, että punaruskeaa sävyä muodostuu otsalle, silmän yläpuolelle ja korvanpeitinhöyheniin. Kurkku on kuitenkin hieman vaaleampi. *Rufulalla* korvanpeitinhöyhenten yläosan punaruskeaa väri leviää niskan muodostaen yhtenäisen, leveän ja täydellisen niskavyön, joka rajaa mustan päälaen lakkimaiseksi alueeksi. Niskavyön yhtenäisyyden tulkintaa voi vaikeuttaa pörhöllään olevat niskahöyhenet tai esimerkiksi pään asento linnun lentäessä.

Rufulan yläperälaikku on aina selvästi kaksivärinen: punaruskeaa selän puolella ja kermanvalkeaa pyrstön puolella. Tämä on havaittavissa myös tuoreissa höyhenissä, mutta kaksivärisyys korostuu usein höyhenten kulumisen myötä. *Rufulan* yläperässä ei ole yleensä viirutusta, vaikka joillain har-

Maastossa itäisen ruostepääskyn helpoiten tulkittavissa oleva yksittäinen tuntomerkki on kokonaisuudessaan syvän punaruskeaa yläperälaikku, jossa on usein myös selvää tummaa viirutusta. Beidaihe, Kiina 2.5.2005. MIKE PARKER

voilla yksilöillä onkin havaittu erittäin hienoista viirutuksen aihetta yläperässä.

Vanhaan lintuun verrattuna nuoruuspuukuinen *rufula* on lyhytsiipisempi, sen pyrstöjouhet ovat selvästi lyhyemmät, ter-

tiaaleissa on vaaleat reunukset ja yläpuolen höyhenissä ei ole vanhalle tyyppillistä metallinkiiltoa. Lisäksi nuoren linnun yläperä on tasaisen vaalea, hiekansävyinen, ja myös vaalean vatsapuolen mahdolliset

Daurica-/japonica-alalajien ruostepääskyillä on usein laajasti erittäin tumma ohjasalue, joka rajautuu yläosastaan tummaan otsaan ja päälakeen ilman *rufulalle* tyyppillistä punaruskeaa otsaa ja silmäkulmanjuovaa. Kurkku ja posket ovat yleensä pohjaväritään valkeahkot ja tiheästi mustaviiruiset. Myös vatsapuolen viirutus on mustahkoa, suhteellisen leveää ja teräväräjaista. Beidaihe, Kiina 1.5.2011. MAGNUS HELLSTRÖM

Vaikka kuvan *daurica-/japonica*-ruostepääskyillä on tyyppillisen tumma otsa, ohjas ja korvanpeitinhöyhenet sekä laajalti tumma päälaen ja yläselän yhdistävä niskahöyhenyys, yksilön vatsapuolen viirutus on verraten heikkoa vaikkakin teräväräjaista. Lisäksi yläperä vaikuttaa valaistuksen ja ehkä myös höyhenten kulumisen vuoksi melko vaalealta, jopa hieman *rufulamaisen* kaksiväriseltä. Hongkong, Kiina 16.4.2006. MICHELLE & PETER WONG

Vaikka syksyisten lintujen määrittäminen ei liene merkityksellistä Suomeen harhautumisen näkökulmasta, nuorilla daurica-/japonica-alalajien ruostepääskyillä voi ruumiinhöyhenten postjuvenaalin sulkasadon aikana yläperässä näkyä sekä vaaleaksi kuluneita nuoruuspuvun höyheniä että vaihtuneita, tuoreita punaruskeita höyheniä. Tämä yhdistelmä voi tehdä yläperästä varsin laikukkaan ja pahimmassa tapauksessa jopa rufulamaisen kaksivärisen. Huomaa nuoruuspuvun valkokärkiset kyynärsiiven isot yläpeitinhöyhenet sekä uloimpien pyrstösulkien sisähöytyihin muodostuvat diffuusivalkeat täplät. Hongkong, Kiina 2.12.2012. JEMI & JOHN HOLMES

Itäaasian ruostepääskyn vatsapuoli voi höyhenten kulumisen ja toisaalta käynnissä olevan ruumiinhöyhenten sulkasadon vuoksi näyttää varsin valkealta ja niukkaviiruiselta, ja siksi alalajitason määrittäminen on aina perustuttava usean kriittisen tuntomerkin luotettavaan arviointiin. Hongkong, Kiina 2.12.2012. JEMI & JOHN HOLMES

viirut ovat pehmeämpiä, ja joskus rinnassa voi olla hienoista täplitystä. Kaikki ikäluokat sulkivat talvella täydellisesti, joten keväiset linnut ovat puvultaan aina vanhan näköisiä ja siten yllä esitetyt tyyppilliset tuntomerkit ovat erotettavissa.

...ja tältä itäaasialaiset

Daurican vatsapuolen pohjaväri on tyyppillisesti *rufulaa* vaaleampi, usein lähes valkea. Vatsapuolella kuten myös kurkussa ja korvanpeitinhöyhenissä on selvää tummaa viirutusta. *Daurican* pääнкувиот ovat *rufulaa* tuimailmeisemmät, koska ohjas ja korvanpeitinhöyhenet ovat tummahkot, kauttaaltaan viiruiset ja pään etuosassa otsassa ja silmäkulmanjuovassa on vain vähän punertavaa höyhenystä. *Daurican* niskahöyhenys on tyyppillisesti keskiosastaan sinertävänmusta yhdistäen tumman yläselän ja pääläen siten, että punaruskea niskavyö katkeaa.

Daurican yläperä on kokonaisuudessaan syvän punaruskeaa. Vain muutamilla yksilöillä on havaittu rufulamaista kaksivärisyyttä (ilmeisesti yleisempää *daurican* esiintymisalueen länsiosissa), ja näilläkin alimpiin pyrstön yläpeitinhöyheniin rajoittuva vaalea alue on yleensä varsin kapea. Punaruskeaa yläperälaikku leviää usein myös kupeille ja alaperän sivuille. *Daurican* yläperä on joko täysin viiruton tai siinä voi olla tummaa viirutusta, erityisesti alueen ylä- tai alaosassa.

Daurica on myös *rufulaa* hieman kookkaampi, varsinkin uloimmista pyrstösulista muodostuvat pyrstöjouhet ja siipi ovat *dauri-*

calla pidemmät. Tulkintaa vaikeuttaa kuitenkin se tosiasia, että nuorilla linnuilla siipi ja pyrstöjouhet ovat lyhyemmät kuin vanhoilla ja vielä siten, että nuoremmilla aikuispukuisilla linnuilla ne ovat lyhyemmät kuin vanhemmilla aikuispukuisilla. Lisäksi koiraila kyseiset mitat ovat suurempia kuin naaraila.

Japonica muistuttaa pitkälti *dauricaa*, mutta on kokonaisuudessaan *dauricaakin* tummempi. Vatsapuolen viirutus on tyyppillisesti *daurican* viirutusta leveämpää ja voimakkaampaa, ja lisäksi syvän punaruskeaa yläperälaikku on melko selvästi tummaviiruisen. *Japonicalla* on *dauricaa* vähemmän punaruskeaa värisävyä otsalla ja silmäkulmanjuovassa, ja sen leuka ja posket ovat *dauricaakin* tummemmanruskeat. Koska yksilöllinen muuntelu *daurican* ja *japonican* sisällä on melko laajaa ja tuntomerkeissä on laajaa päällekkäisyyttä, nä-

mä alalajit voidaan usein erottaa varmuudella toisistaan vain mitoista.

Suomen ruostepääskyt arvioitiin uudelleen

Suomessa viime vuoden loppuun mennessä havaituista 49 ruostepääskystä lähes kaikki ovat olleet toukokuisia. Vain kolme havaintoa on huhtikuulta, neljä kesäkuulta ja yksi heinäkuulta. Näistä BirdLife Suomen rareiteetikomitealla oli käytettävissä valokuvia 21 havainnosta ja 22 yksilöstä. Koska alalajien väliset erot ovat höyhenpuvun pieniä yksityiskohtia, vain nämä valokuvatut yksilöt luokiteltiin alalajilleen arvioimalla kuvissa näkyviä kriittisiä tuntomerkkejä kuten vatsapuolen pohjaväriä ja viiruisuutta, yläperän väriä, niskavyön yhtenäisyyttä sekä pääнкувиот. Näiden pohjalta linnut päädyttiin jakamaan kolmen eri nimikkeen alle: *C. d. daurica/japonica*, *C. d. rufula* ja ei tarkempaa alalajimäärittystä eli käytännössä *C. d. rufula/daurica/japonica*.

Ensimmäisen nimikkeen alle hyväksyt-

Suomen ensimmäinen itäinen ruostepääsky (*C. d. daurica/japonica*) määrittyy katkeavan punaruskean niskavyön ja tasaisen punaruskean yläperän perusteella. Yläperän punaruskeaa väri leviää myös kupeiden takaosaan. Pohjaväritään valkealla vatsapuolella on selvästi tummaa ja melko teräväräjäistä viirutusta, vaikka kurkku näyttääkin varsin viiruttomalta. Lisäksi korvanpeitinhöyhenet ovat tummahkot, selvästi kaulaa, kurkkua ja punaruskeaa niskavyötä tummemmat ja ilmeisesti jonkin verran viiruiset. Samoin ohjasalue vaikuttaa tummahkolta, eikä otsalle ja silmäkulmanjuovan etuosaan muodostu vaaleampaa punaruskeaa aluetta. Lemland 18.5.2007. SOILI LEVEELAHTI

tiin kaksi havaintoa. Näiltä yksilöiltä vaadittiin kaikkien kriittisten tuntomerkkien sopimista kiistatta itäisiin alalajeihin *daurica* tai *japonica*. Lisäksi pyydyetyt ulkomaiset asiantuntijalausunnat tukivat havaintojen hyväksymistä alalajiparina. Nimikkeen *rufula* alle hyväksytyiltä linnuilta (14 havaintoa) pystyttiin kuvista arvioimaan vähintään kahta kriittistä tuntomerkkiä, ja niiden todettiin sopivan hyvin *rufulalle*. Toisaalta tähän luokkaan sijoitetuilla linnuilla ei saanut olla itäisiin alalajeihin viittaavia tuntomerkkejä. Loput viisi havaintoa sijoitettiin kolmannen nimikkeen alle. Näissä tapauksissa alalajia ei pystynyt kuvista luotettavasti arvioimaan.

Entä muualla Euroopassa?

Euroopasta on hyväksytty Suomen havaintojen lisäksi vain neljä havaintoa itäisistä (*daurica/japonica*) ruostepääskystä, kaikki Norjasta ja Iso-Britanniasta. Ensimmäinen havainto koskee Oslon luonnontieteellisen museon kokoelmassa olevaa näytettä, joka on tallennetun päiväyksen mukaan ammuttu 31.5.1905 Pasvikissa, Ruijassa. Tosiasiassa tämä pukutuntomerkkien ja mittojen mukaan *japonica*-alalajin lintu oli löydetty ja kerätty talteen Venäjän puolelta, vaikka se oli muutamia kertoja Norjan

Valtaosa Suomen ruostepääskyhavainnoista koskee läntistä *rufula*-alalajia. Vasemmalla olevalla yksilöllä yläperä on tyypillisen voimakkaan kaksivärinen ja niskavyökin näyttää yhtenäisen punaruskealta. *Rufulalle* epätyypillisenä piirteenä linnulla on nokan tyvelle asti ulottuva tumma otsa. Oikealla olevan linnun vatsapuoli on kermanvalkeaa, erittäin heikkoviirainen ja naama näyttää kokonaisuudessaan varsin vaalealta. Huomaa uloimpien pyrstösulkien sisähöytyihin muodostuvat diffuusinvalkoiset laikut, jotka ovat ruostepääskyillä aiemmin oletettua yleisemmät. Liminka 10.5.2007. MIKKO ALA-KOIJOLA

Suomen toisen itäisen ruostepääskyn tumma päälaki näyttää yhtyvän kapealti tummaan etuselkään ilman *rufulamaisen* yhtenäistä punaruskeaa niskavyötä. Myös yläperälaikku on kokonaisuudessaan tasaisen punaruskeaa, ei siis *rufulamaisen* kaksivärinen. Vatsapuolen pohjaväri on likaisenvalkea, ja siinä on tummahkoa ja selvärajaista viirutusta, joka on voimakkaimmillaan rinnan yläosassa. Lisäksi korvanpeitinhöyhenet ja ohjas ovat varsin tummat, eikä tumma nappisilmä erotu muuten vaaleammasta naamasta kuten *rufulalla*. Lempäälä 19.5.2011. OLAVI KALKKO

puolella havaittakin.

Tämän havainnon lisäksi Norjasta on kaksi myöhempää maastohavaintoa valokuvatuista linnuista: 3.5.2006 Steinsvika, Vest-Agder ja 22.8.2007 Kärstø, Rogaland. Jälkimmäinen sopii hyvien valokuvien perusteella pukutuntomerkeiltään yksiselitteisesti *daurica*-alalajiin, jollaisena Norjan rariteettikomitea on myös havainnon hyväksynyt.

Iso-Britanniasta on hyväksytty kesältä 2011 kolme samaa yksilöä koskevaa havaintoa itäaasialaisesta ruostepääskystä: 9.6. Sanday, Orkney sekä 17.6. ja 29.6. Isle of Skye, Highland. Näiden havaintojen lisäksi tämän vuoden touko–kesäkuulta on ilmoitettu valokuvadokumentoidut havain-

not itäaasialaisesta ruostepääskystä sekä Hollannista että Ruotsista. Nämä havainnot eivät kuitenkaan vielä ole paikallisten harvinaisuuskomiteoiden tarkastamia. ✂

Lisää ruostepääskyjen määrittämisestä:

Tveit, B. O. 2011: Identification of Asian Red-rumped Swallow and the first records for Norway and Britain. *Birding World* 24(8): 327-341.

Suomen valokuvadokumentoidut ruostepääskyhavainnot.

C. d. daurica/japonica

18.5.2007	Lemland, Lågskär
19.5.2011	Lempäälä, Ahtialanjärvi

C. d. rufula

22.5.1984	Lemland, Lågskär
21.5.1994	Pohja, Pohjanpitäjänlahti
17.6.1994	Kuusamo, Kuolio
11.5.1995	Pernaja, Grevböle
15.-17.5.1996	Espoo, Finnå
1.-3.5.1997	Ruotsinpyhtää, Tammijärvi
11.-12.5.1997	Paimio, puhdistamo
4.-7.5.2000	Parainen, Mattholmsflada
3.-8.5.2003	Turku, Nummi
3.5.2006	Padasjoki, Vesijako
9.-10.5.2007	Liminka, jätevedenpuhdistamo 2 yksilöä
1.6.2008	Korppoo, Utö
25.-26.5.2010	Mynämäki, Mietoistenlahti
28.-31.5.2011	Espoo, Laajalahti

Ei alalajimäärittystä

3.-13.5.1998	Taivassalo, Kolkanaukko
1.6.2000	Hanko, Uddskatan, lintuasema
24.5.2001	Tohmajärvi, Peijonniemenlahti
19.5.2003	Pukkila, Kantelejärvi
31.5.2005	Korppoo, Jurmo